

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ЯК ОКРЕМОЇ ДИСЦИПЛІНИ

І.М. Савицька, кандидат філософських наук, доцент

У статті розглядаються питання становлення, розвитку філософії освіти та освітні проблеми, які виникають у зв'язку з цим. Проаналізовано зв'язок і взаємна обумовленість глобальних проблем сучасності та кризи освіти. Доведено, що успішне подолання кризи можливе лише на основі його філософського осмислення та нової освітньої парадигми. Зазначено, що головним змістом новітньої філософії освіти є здатність творити, реалізовувати себе в історичному просторі та часі, втілювати всі прагнення в практику.

Філософія освіти, виміри філософії освіти, педагогіка, гуманізація філософії освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Система освіти як важливий соціальний інститут в обставинах глобалізації цивілізаційних процесів виступає стратегічним фактором і умовою виживання людства. Розуміння цього в контексті творення нової гуманістично-спрямованої філософії освіти, адекватної сучасним реаліям, є нагальною потребою часу. Дослідження статусу та проблематики філософії освіти має першорядне значення не лише у власне науковому плані, але і в плані суто конструктивному: від ступеня розвинутої філософії освіти, безсумнівно, залежить науковий і світоглядний рівень політики, стратегії і тактики розвитку освітніх систем. Актуалізація філософсько-освітньої проблематики в контексті сучасних гуманітарних дослідницьких програм має свою і власне філософську, і соціокультурну обумовленість. Актуальними завданнями звернення до даної теми є необхідність нового підходу до освіти та зміна концептуальних меж філософії освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми переконливо свідчать про її важливість і актуальність. За останні роки з'явилась велика кількість публікацій, збірників наукових праць, автори яких досліджують різноманітні аспекти проблем філософії освіти, гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу, зокрема і вищої. Ці проблеми знайшли своє відображення в науковому доробку багатьох вітчизняних вчених, зокрема В. П. Андрущенко, В. П. Бега, С. У. Гончаренка, Л. В. Губерського, В. Г. Кременя, В. О. Огнев'юка, М. В. Поповича, В. В. Рибалка, М. Х. Розова, М. І. Романенка, В. В. Рубцова, Л. А. Чекаля та ін., які обґрунтували пріоритетність даних процесів в рамках переходу до особистісно-орієнтованого підходу в освіті. Завдяки їх роботам виділені та обґрунтовані і різні рівні структури цієї проблеми (філософсько-антропологічний, філософсько-культурологічний, науково-

гностичний тощо). Всі дослідники, хоча і є прихильниками відмінних між собою концепцій гуманітарної освіти, погоджуються з тим, що саме духовна еволюція людини, її розвиток – це безальтернативний шлях розвитку вищої освіти. У той же час накопичений сучасною наукою матеріал свідчить про те, що розробка сучасних проблем філософії освіти здійснюється вельми нерівномірно, значна частина публікацій зосереджена на дослідженні важливих, однак часткових і переважно внутрішньосистемних проблем освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). В сучасних умовах важливою проблемою філософії освіти постає виявлення взаємозв'язку тих складних і суперечних процесів, що визначають сутнісні напрями науково-технічного і соціального розвитку людства, з доцільним характером реформування освіти, вибору її цілей і змісту, розробки і використання адекватних педагогічних технологій. **Метою даної статті** є дослідження взаємозв'язку та взаємозумовленості кризи освіти і глобальних проблем сучасності, сучасного стану філософії освіти, проблематики її гуманітаризації та самовизначення. Актуальність дослідження обумовлена потребами суспільної практики та загальними закономірностями соціокультурної трансформації суспільства, які на початку XXI століття значно загострили проблему взаємної адаптації освіти і суспільства. Актуальними завданнями звернення до даної теми стають необхідність нового підходу до освіти та зміна концептуальних меж філософії освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З самого початку свого виникнення і до наших днів філософія прагнула не тільки осмислити існуючі системи освіти, а й сформулювати нові цінності та ідеали освіти. У цьому зв'язку можна нагадати імена Платона, Аристотеля, Августина, Я. Каменського, Ж. Ж. Руссо, яким людство зобов'язане усвідомленням культурно-історичної цінності освіти. Цілий період в історії філософської думки називав себе Просвітництвом. Німецька філософія XIX ст. в особі І. Канта, Ф. Шлейєрмахера, Гегеля, Герберта, В. Гумбольдта висунула і обґрунтувала ідею гуманістичної освіти особистості та її самосвідомості, запропонувала шляхи реформування системи шкільної та університетської освіти. «Філософія освіти» як особлива сфера наукової діяльності, виникла у XIX ст. в англійських країнах, передусім у США. Надихаюча діяльність Джона Дьюї спонукала до того, що наявність «філософії освіти» була визнана як обов'язковий вимір компетентної, відповідальної практики в освіті. Ніхто перед Дьюї так наполегливо не доводив необхідність освітньої практики, заснованої на філософських принципах. У результаті, значна спадщина Дьюї в англійському світі сприймається як обґрунтування ідеї про те, що педагоги-практики повинні мати освітню філософію як потенційну підставу всієї освітньої думки і практики [5]. У XX ст. видатні мислителі (В. Дільтей, М. Бубер, Ф. Розенцвейг, К. Ясперс, А. Уайтхед та ін.) розмірковували про проблеми освіти, висували проекти нових освітніх інститутів. Саме в XX столітті філософія освіти, як дитя філософії та освітнього досвіду, сформувалась в самостійну дисципліну. Відбувається становлення різних кон-

цепцій, будь-який з яких важко віддати перевагу: емпірико-аналітична філософія освіти (включаючи критичний раціоналізм), педагогічна антропологія, герменевтичні напрямки (феноменологічний, екзистенціальний, діалогічний), психоаналітичні, постмодерністські, релігійно-теологічні напрямки. Проте, до цих пір існують складності у з'ясуванні статусу філософії освіти, її взаємин із загальною філософією, з одного боку, і з педагогічною теорією і практикою – з іншого. Дискусія, з приводу того, що є філософія освіти – галузь знань, поле досліджень чи академічна дисципліна продовжується і сьогодні. Філософія освіти – це відповідь на кризу освіти, кризу традиційних наукових форм його осмислення та інтелектуального забезпечення, вичерпаність основ педагогічної парадигми. Філософія освіти обговорює граничні підстави освіти і педагогіки: місце і сенс освіти в культурному універсумі життя, розуміння людини та ідеалу освіченості, зміст і особливості педагогічної діяльності тощо. Сьогодні є загальноновизнаним те, що освіта в тій формі, як вона склалася до кінця ХХ ст., не враховує пережитий нині глобальну кризу цивілізаційного розвитку, не може протистояти їй, тим більше сприяти її подоланню. Прагматичне, раціональне знання відтісняє в традиційній освіті світ духовних пошуків людських поколінь. Освіта, по суті, втрачає свій історичний сенс освіти людини, формування засобами культури її духовного образу. Вихідним пріоритетом в освіті має бути формування вільної та відповідальної особистості, здатної конструктивно працювати в проблемних ситуаціях, що поєднує професійну компетентність з громадянською відповідальністю, що володіє належним світоглядним кругозором і моральною свідомістю. Конструктивна крапка для викладу філософії освіти – необхідність ставати філософом власної освіти. Ця ідея стосується не лише учнів, учителів, студентів та викладачів, стосовно яких її розвинуто, а майже усього суспільства. Бо хоча й не можна освіту звинувачувати у кризі того чи іншого соціуму, але брак продуктивного, критичного мислення, демократичної освіченості, культурної самодостатності становить загрозу занепаду навіть для успішного суспільства [4, с.12]. Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, можливостей і свободи вибору в освіті, модернізації її змісту, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвитку державно-громадської моделі управління. Ключовим завданням освіти у ХХІ столітті є розвиток мислення, орієнтованого на стале майбутнє [3]. В сучасному світі філософія освіти постає засобом інтеграції науки, політики щодо науки і управління знаннями у сучасному його інтегруючому баченні мікро- і макроперспектив процесів творення, виробництва, трансформації та використання знання [4, с. 15].

Центральна проблема, яку вирішує сьогоднішня філософія освіти при розробці ціннісних основ цілепокладання, це проблема людського виміру освітньої системи та освітньої діяльності. Як правило, в сучасній практиці ця проблема формулюється як проблема гуманізації, яка полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності суспільства. У пе-

ршу чергу це питання підпорядкування всієї освітньої діяльності завданню саморозвитку людини як цінності, а не її окремих складових. Гуманітаризація освіти покликана формувати духовність, культуру особистості, планетарне мислення, цілісну картину світу. Від рівня засвоєння базової гуманітарної культури залежить розвиток особистості в гармонії із загальнолюдською культурою, на основі якої можливий розвиток усіх сторін особистості, урахування її суб'єктивних потреб і об'єктивних умов, пов'язаних з матеріальною базою і кадровим потенціалом освіти. У цьому зв'язку самовизначення особистості у світовій культурі є стрижневою лінією гуманітаризації змісту філософії освіти.

Таким чином, філософія освіти – це цілком самостійна область наукових знань, фундаментом яких є не стільки філософські учення, звернені до освіти, скільки об'єктивні закономірності розвитку освітньої сфери в усіх аспектах її функціонування. Загальнофілософські знання самі по собі залишаються лише абстрактної схемою, якщо вони не будуть збагачені знаннями, що відносяться до економіки, соціології, етики, естетики, культурології, екології, різними галузями техніки і технології, медицини, права, педагогіки, психології і т. ін. Причому кожна з наук розглядає проблеми освіти у своїй логіці, у своєму специфічному ракурсі. Предметом філософії освіти є загальні, фундаментальні основи функціонування та розвитку освіти, що визначають критеріальні оцінки міждисциплінарних теорій, законів, закономірностей, категорій, понять, принципів, правил, методів, гіпотез і фактів, що відносяться до освіти.

Філософія освіти не зводиться до методології тільки однієї науки – педагогіки. Вона розглядає найбільш загальні проблеми суцього і належного у вельми специфічній сфері суспільного життя будь-якої країни: сфері відтворення та якісного перетворення людських ресурсів соціально-економічного та соціокультурного, морального прогресу, з одного боку, і в сфері задоволення природних і постійно мінливих освітніх потреб особистості, з іншого. Такий бінарний характер філософії освіти істотно позначається на статусі філософії освіти, свідчить про принципову необхідність синтезу знань про об'єкти філософсько-освітнього об'єктування.

З огляду на проведений аналіз можна твердити, що джерелом проблем для філософії освіти стають світоглядні зміни, пов'язані з трансформацією картини світу, її сучасним переосмисленням. У таких умовах освіта також неодмінно зазнає парадигмальних змін. Їх сутністю стає гуманізація та гуманітаризація освіти, а також перехід освіти на нові принципи, основою яких стає антропологічна та гуманістична зорієнтованість. Цей процес супроводжується виникненням проблем різного рівня й різних аспектів, зокрема, концептуальних, технологічних, психолого-педагогічних, інформаційних, світоглядно-ментальних. Освітня модель сучасної гуманітарної освіти має бути орієнтованою на формування діалогічної свідомості й мислення, звільненого від примітивного раціоналізму, передбачаючи заглиблення у предметний зміст взаємодії різних культурних епох, форм соціокультурної діяльності та її значеннєвих спектрів.

У сфері освіти в належній мірі не усвідомлювалася ієрархічність цілей освіти, не розроблений механізм переходу від глобальних філософських цільових установок до конкретних, структурованих цілям освітньої діяльності на різних ступенях освіти з урахуванням наступності та взаємозв'язку цих ступенів. Звідси суб'єктивізм у побудові моделей випускників навчальних закладів різного рівня і профілю, стандартів освіти, професійно-кваліфікаційних характеристик робітників і фахівців, переважання інтуїтивного початку в процесі створення навчальних планів і програм, формалізм в оцінці реальних результатів педагогічної діяльності. Саме тому сьогодні й відбувається так звана «криза педагогіки», що така трансформація цілей не може бути виконана тільки педагогічним шляхом, в межах і логіці однієї лише педагогічної науки. В суспільстві, в якому існує єдина система освіти, що регулюється єдиною загальноновизнаною теорією, філософ може виконати одну з чотирьох речей у сфері освіти: він може аналізувати філософські поняття і міркування, які використовуються в освіті у зв'язку з намаганням зробити мислення людей про неї більш ясним, чітким і логічним, так і, можливо, може прагнути до підтримки панівної системи освіти, надаючи більше філософських аргументів на користь існуючих диспозицій, спрямованих на методи, які вже використовуються; він може критикувати діючу систему освіти, прагнучи її реформувати, або він може просто вчити логіці і філософії студентів, майбутніх педагогів і батьків в надії, що вони будуть застосовувати їх в освітній сфері [6]. Саме тому філософія освіти – це відповідь на кризу освіти, кризу традиційних наукових форм його осмислення та інтелектуального забезпечення, вичерпаність основної педагогічної парадигми.

Таким чином, філософія освіти є областю філософського дослідження про природу і цілі освіти, різноманітні аспекти нормативної освіти, навчання, викладання та навчальних програм, характер і структуру педагогічної теорії та своє власне місце в цій теорії. Вона прагне усвідомити проблеми освіти та забезпечити практичне керівництво для освітньої практики і політики. Протягом усієї своєї історії, філософія освіти була сформована на пов'язаних філософських розробках і на одночасно освітніх, соціальних, економічних і політичних обставинах. За останні півстоліття філософія освіти стала проявляти особливості, пов'язані з її професіоналізації в якості дослідницької спеціалізації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Викладання та вивчення філософії освіти дають прекрасний привід задуматися над глибокими і важливими питаннями. Саме філософія освіти, що формується як спеціальна область педагогічної науки, пропонує сучасні рішення неминущих, «вічних» питань: «освіта і суспільство», «освіта і розвиток людини», «мета освіти», – адекватні сучасному науковому знанню, орієнтовані на сучасні тенденції соціально-культурного розвитку, на гуманістичні загальнолюдські та педагогічні ідеали і цінності. Бо саме якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових

життєвих орієнтирів особистості [3]. Сутність модернізації системи освіти полягає у переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства [1, с. 27]. Філософія освіти – це міждисциплінарна галузь гуманітарного знання, що здійснює дослідження розвитку сучасної освіти в умовах становлення інформаційного суспільства шляхом обґрунтування на основі метапарадигмального синтезу сучасної (посткласичної) філософсько-освітньої парадигми та розробки механізмів її концептуалізації.

Отже, проблемне поле філософії освіти визначається її специфікою, а відтак, реалізуючи свій гуманістичний потенціал, вона покликана у співдружності з іншими соціогуманітарними науками розв'язати цілу низку проблем – від з'ясування своїх теоретичних можливостей впливати на освітні та виховні процеси до визначення головних рис «людинотворчості» в реаліях сьогодення, формування конкретних рекомендацій педагогічній та просвітницькій практиці та наукового прогнозування розвитку освіти. Філософія освіти в Україні є відносно новою науковою галуззю, тому статус, зміст і проблематика цієї дисципліни потребують подальшого обговорення.

Список літератури

1. Основи сучасної філософії освіти: навчальний посібник / В. П. Андрущенко, Д. І. Дзвінчук; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 456 с.
2. Терепищій С.О. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу): Монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. –197с.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. [Електр. ресурс] – Режим доступа: <http://www.mon.gov.ua/>
4. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф. Клепко – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
5. Burbules Nicholas C. Philosophy of Education // (Forthcoming in the International Encyclopedic Dictionary of Education, Routledge Publishing) – <http://www.ed.uiuc.edu/facstaff/burbules/ncb/papers/phed.html>.
6. Philosophy of Education - HISTORICAL OVERVIEW, CURRENT TRENDS - Philosophical, Philosophers, Field, and Educational – State University. com [http://education.stateuniversity.com/pages/2321/Philosophy Education](http://education.stateuniversity.com/pages/2321/Philosophy%20Education).

В статье рассматриваются вопросы становления, развития философии и образовательные проблемы, возникающие в связи с этим. Проанализирована связь и взаимная обусловленность глобальных проблем современности и кризиса образования. Доказано, что успешное преодоление кризиса возможно только на основе его философского осмысления и новой образовательной парадигмы. Отмечено, что главным содержанием новой философии образования является способность творить, реализовывать себя в историческом пространстве и времени, воплощать все стремления в практику.

Філософія образования, измерения философии образования, педагогика, гуманизация философии образования.

In the article the basic questions of philosophy of education which is synthesis of generalization of philosophy, pedagogies and educational experience are considered: the problem of occurrence of philosophy of education is analyzed, the maintenance of a subject of philosophy of education is defined. An attempt to consider the world view constituents of the modern formed system of education is undertaken in the article. The article is devoted to the examination of the subject field of philosophy of education. It presents the differentiation between philosophy of education and signs of educational philosophy's, indicates its disorienting role in education. Connection and mutual conditionality between global problems of modern times and the crisis of education is analyzed. It is proved that successful overcoming of crisis is possible only on the basis of its philosophical comprehension and new educational paradigm. Analyzed the concept of humanization of philosophy of education, science and society. The conclusion about the role and tasks of the process of humanization. It is noted that the philosophy of education is a domain of philosophical inquiry into the nature and aims of education, the diverse normative dimensions of education, aspects of learning, teaching, and curricula, the character and structure of educational theory, and its own place in that theory. It seeks understanding of educational matters and to provide practical guidance for educational practice and policy. It is noted that the main content of the new philosophy of education is the ability to create, to realize itself in a historical space and time and realize all the aspirations of the practice. There are examined the questions connected with educational and cultural borrowings in educational activity and pedagogical theory which have to be based on determination of universal things in education as sociocultural phenomenon because the problem of interrelation of education paradigm development and society paradigm development outlines conditions at which basic orientation of pedagogical education should be changed.

Philosophy of education dimensions of philosophy of education, pedagogies, humanization of philosophy education.

УДК 378.147:796.332

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ФУТБОЛУ»

***Е. М. Сивохоп, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичного
виховання Ужгородського національного університету****

Розглянуто структуру та зміст курсу навчальної дисципліни «Теорія